

ФУНКЦІЯ ПРАВА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Державне управління є об'єктивною потребою будь-якого суспільства саме як основний інститут організації життєдіяльності всього суспільства. Державне управління є інститутом, який стимулює здійснення найбільш важливих із суспільної точки зору позитивних інтересів і обмежує реалізацію негативних за допомогою спрямування суперечностей між людьми і групами людей, з яких складається суспільство, у русло правової форми розв'язання цих суперечок.

Вже в ранніх державах право виступає основою організації державної влади, встановлюючи і закріплюючи структуру цієї влади: органи держави, їхні повноваження, сферу дій тощо. Все це закріплюється вже в найперших законах ранньокласових суспільств. За Джеймсом Медісоном (1751–1836), у цивілізованих народів неодмінно виникають «інтереси землевласників, інтереси промисловців, інтереси торговців, інтереси банкірів і багатьох інших менших за значенням груп, розподіляючих суспільство на різні класи, якими рухають різні почуття і погляди. Врегулювання цих багатограних і супротивних інтересів складає головне завдання сучасного законодавства, неминуче забарвлюючи партійним і груповим духом всі необхідні і повсякденні дії уряду» [1].

Державне управління передбачає цілеспрямований вплив держави (суб'єкта управління) на суспільство в цілому (об'єкт управління) для оптимального функціонування та розвитку останнього. Цей вплив здійснюється насамперед шляхом прийняття і виконання численних законодавчих рішень.

В статті 8 Конституції України закріплено положення про те, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Відображаючи місце і роль права в державі і суспільстві, принцип означає насамперед співвідношення права і держави та її інститутів – органів державної влади та інших, тобто підпорядкованість держави та її інститутів праву і його пріоритет щодо них [2, с. 38]. Всі органи держави створюються відповідно до прийнятого законодавства і проводять свою роботу винятково в межах наданих повноважень. Що ж до їхніх посадових осіб, то вони зобов'язані діяти лише на підставі та в межах повноважень і у спосіб, передбачений Конституцією і чинними законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції України). Такі повноваження випливають із самої суті правової держави і принципу верховенства права. Право повинно домінувати над органами влади, не допускати можливого свавілля з боку останніх, забезпечувати можливість контролю громадянського суспільства за державною діяльністю, в тому числі за здійсненням функцій державного управління. Тобто в цьому випадку повинен діяти загальноправовий дозвільний принцип: «можна лише те, що дозволено законом». Саме на підставі цього основоположного принципу мають ви-

значатися публічно-правові засади державного управління, сфера публічно-владних відносин. У відповідності із вказаним принципом, органам законодавчої, виконавчої і судової влади дозволяються лише такі дії, які безпосередньо означені законом, що визначає їх статус і компетенцію. Навіть приписуючи законодавчі заборони, держава може запровадити лише такі обмеження суб'єктивних прав громадян, метою яких є сприяння забезпеченню загальнонародних інтересів у цілому, добробуту суспільства і, що особливо важливо, які визначені лише законами, прийнятими Верховною Радою України. Це випливає із базової (основоположної) конституційної норми, яка визначає, що головним обов'язком правової держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ч. 2 ст. 3 Конституції України) [3, с.116].

Державна влада, як правило, функціонує, приймаючи закони, інші юридичні акти, забезпечує їхнє виконання – і це нормальні, правові форми здійснення державної влади. Там, де державна влада функціонує без цієї правової форми, панують сваволя, особистий розсуд, бюрократія, виникають великі соціальні лиха для населення. Тому оформлення державної влади у правову форму – це одна з основних тенденцій створення і функціонування державної влади [4].

Дія закону в суспільстві, в системі відносин самоорганізації в процесі державного управління поширюється, так би мовити, згори донизу, а вплив права відбувається і знизу догори, і згори донизу. «Право, – вказує Г. Дж. Берман, – одночасно росте знизу догори, із структури і звичаїв усього суспільства, і рухається згори донизу під впливом політики і цінностей людей, що перебувають при владі. Право допомагає інтегрувати і те, і інше». У цьому і полягає суть принципу верховенства права. Право повинне домінувати над владою, зокрема над діяльністю органів виконавчої влади, не допускати можливого свавілля з боку останньої, забезпечувати можливість контролю з боку громадянського суспільства за державною діяльністю в цілому. Реалізація принципу верховенства права є дуже важливою передумовою панування в життєдіяльності українського суспільства саме правових принципів, досягнення правового прогресу в суспільному житті України. Це передумова створення в Україні нового, що ґрунтується на пріоритеті загальнолюдських цінностей, державного, адміністративного, муніципального права, забезпечення єдності та внутрішньої узгодженості національного законодавства, зміцнення правопорядку в державній діяльності та встановлення нового, владного саме «державі для людини» співвідношення людини і держави [3, с. 111].

Таким чином, правова регламентація взаємодії органів державної влади між собою і з суспільством є найважливішою передумовою ефективної діяльності держави як суб'єкта державного управління. При цьому право виступає як засіб виконання завдань і функцій державної влади і умови її нормального функціонування. Право також здійснює могутній субсидіарний вплив на організацію державної влади, стабілізацію суспільно-політичного життя, забезпечення надійного захисту особи, встановлює обмеження державної влади за допомогою правових форм і владно-правових методів. Особливість же державного управління полягає в тому, що держава виступає

одночасно суб'єктом і об'єктом правового впливу. Держава формує право, механізм його реалізації, перетворює його в життя, контролює виконання. У той же час держава сама діє в рамках установленого права.

Список літератури: 1. Скиба В., Горбатенко В., Туренко В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. К., 1998. 2. Коментар до Конституції України. / 2-ге видання. К., 1998. 3. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / Кол. авторів. Наук. керівник В.В.Цветков. К., 1998. 4. Теорія государства и права: Часть 1. Теория государства. М., 1995.

Надійшла до редколегії 15.02.2001

Г.В.Остафійчук викладач Нац. ун-ту внутр. справ

СУТНІСТЬ ЗАКОННИХ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Права і свободи складають першооснову правового статусу людини і громадянина. Більшість із них мають абсолютний характер, тобто є не тільки невідчужуваними, а й не підлягають обмеженню. Юридичну різницю між правом та свободою людини провести досить важко. Суб'єктивне право – це міра можливої поведінки особи, що підходить і до визначення свободи людини [1, с.254]. Однак більш точну характеристику свободи людини, на мою думку, містить Французька декларація прав людини та громадянина 1789 р., яка визначає її як можливість робити все те, що не завдає шкоди іншому. Згідно з вказаною Декларацією здійснення суб'єктивних прав кожної людини зустрічає тільки ті межі, які забезпечують іншим членам суспільства використання своїх прав. В свою чергу, межі використання таких прав кожного члена суспільства повинні визначатися законом [2, с.66-69].

Встановлюючи межі права зовнішнього втручання в особисте життя людини, держава дбає про порядок, заснований на суворому дотриманні законів, норм моралі, правил співіснування. Водночас держава не відмовляється від тих чи інших заходів примусу щодо осіб, які порушують закони, норми моралі і принципи демократичного суспільства. Кримінальне судочинство є однією із сфер діяльності держави, в якій досить часто обмежуються права та свободи людини і громадянина в силу її специфіки.

Успішна реалізація встановлених ст. 2 КПК України задач кримінального судочинства неможлива без обмеження прав та свобод, які протидіють нормальному ходу розслідування. Однак це не означає, що таке обмеження може застосовуватись безмежно та безконтрольно. Воно не є метою кримінального судочинства чи кінцевим етапом вирішення тієї або іншої кримінальної справи – це засіб без якого, при певних обставинах, неможливо повно, всебічно та об'єктивно провести розслідування та прийняти рішення у справі.

За допомогою обмеження прав і свобод осіб, що порушили закон, забезпечується нормальний хід кримінального процесу, а також забезпечується захист інтересів інших учасників кримінального судочинства.